

Peter Jansen onderzoekt waarden in natuurbeelden

‘Communicatie over natuur is niet *neutraal*’

“Aan de manier waarop je over natuur praat, liggen natuurbeelden te grondslag en daarmee bepaalde waarden.” Dat zegt Peter Jansen, docent aan de Christelijke Hogeschool Ede. Naast het docentschap doet hij promotieonderzoek naar religieuze elementen in de communicatie over natuur.

“Communicatie over natuur is geen neutraal verhaal”, zegt Peter Jansen, docent aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). Het maakt verschil of je natuur vooral ziet als onaantastbare wildernis, als pure schoonheid of als de basis voor voeding, wonen en productie. Dit soort natuurbeelden hebben gevolgen voor de woorden en beelden die je kiest als je over natuur praat. Taalgebruik wordt net als je natuurbeeld beïnvloed door je culturele of religieuze achtergrond. Jansen heeft zo gevraagd hoe recreanten het eiland Tiengemeten ervaren, dat een paar jaar geleden is getransformeerd van landbouw- naar natuureiland. ‘Je komt herboren terug’ zeggen ze, of ‘het is een paradijs op aarde.’ “Dat verraadt een bepaald natuurbeeld.”

PETER JANSEN (1977)

- Opleiding: individueel lager landbouwonderwijs op de reformatorische scholengemeenschap Udemans (nu Van Lodenstein College) in Hoevelaken, middelbare tuinbouwschool in Houten (nu Wellantcollege), Larenstein Velp (tuin- en landschapsinrichting) en overstap naar HAS Den Bosch (tuin- en landschapsmanagement), Bos- en natuurbeleid aan Wageningen University, in combinatie met Filosofie en Onderwijskunde.
- Werk: tijdens studie in Wageningen, docent biologie, vanaf eind 2005 bij een jeugdhulpverleningsorganisatie in Curaçao en sinds 2008 docent bij de Academie voor Journalistiek en Communicatie van de Christelijke Hogeschool Ede. Hij geeft er Onderzoeksmethodologie.
- Promotie: onderzoek op Wageningen Universiteit startte in 2009. Vanaf 2012 ontvangt hij een NWO-beurs, bedoeld om docenten te steunen in promotie. Daarmee kan de CHE hem vier jaar lang twee dagen per week vrijstellen voor promotie-onderzoek. Jansen, in de eerste lichting voor die docenten-beurs, hoopt in 2016 te promoveren.
- Oorspronkelijk van reformatorische huize, heeft later aansluiting gezocht bij een meer confessioneel georiënteerde PKN-gemeente. Jansen is sinds maart 2014 gemeenteraadslid in Ede voor de ChristenUnie.

‘Waarschijnlijk overheerst in groen onderwijs een functioneel natuurbeeld’

Drives

“Religie vind ik dan een heel interessant verschijnsel”, verklaart hij. “Ik vat het in mijn promotiestudie op in brede zin, als een cultureel fenomeen. Ook mijn eigen spiritualiteit overstijgt de in de kerk beleden godsdienst.”

Bovendien fascineert hem sinds zijn mbo-tijd de wijze waarop mensen naar natuur kijken. Dat begon zo’n twintig jaar geleden toen hij in Houten het vak ‘managen groenprojecten’ kreeg van Jan van Driel, nu werkzaam bij het Ontwikkelcentrum. Een derde motief voor het thema van zijn promotie is te vinden in zijn Wageningse studietijd. “Ik kon omdat ik de studie combineerde met werk als docent op een middelbare school en de zorg voor mijn gezin, een heel vrij programma doen. Ik kwam er in contact met Arjen Buijs – die in 2009 promoveerde op een onderzoek naar publieke visies op natuur – en Jozef Keulartz, een expert in natuurbeelden. Ik ben afgestudeerd op natuurbeelden op Curaçao.”

Dat is de inhoudelijke kant. Voor de promotie waren er voor Jansen ook andere drives. “Een hele platte is dat ik mijn hele traject in groen onderwijs

graag wilde voltooien met een proefschrift. En het is gewoon erg leuk om dit onderzoek te kunnen doen. Het opent ook werelden: zo ga ik volgende week naar een conferentie in Estland.”

Frames

Wat kan het onderwijs met zo’n onderzoek (zie kader). “Je zou je er als docent van bewust moeten zijn dat het verschil maakt hoe je praat over natuur. Heb je het over de schoonheid of de wildernis? Dat roept beelden op bij toehoorders. Je verraadt er ook je eigen denken over natuur mee. Spreken over de natuur betekent bepaalde opvattingen over natuur communiceren. Niks mis mee, maar het is goed om je er bewust van te zijn dat er verschillende opvattingen bestaan. En dat dit consequenties kan hebben voor hoe je bijvoorbeeld tegen beheer aankijkt.” Je hebt dan waarschijnlijk ook andere ideeën over de kwetsbaarheid van natuur, de antropogene invloed en klimaatverandering, dierbescherming en ecologisch evenwicht. De film *De nieuwe Wildernis* (2013), over de Oostvaardersplassen, laat dit ook zien. De documentaire toont volgens Jansen een bepaalde *frame* over natuur (een frame is een begrip dat bijvoorbeeld journalisten gebruiken om uit te drukken dat iets vanuit een bepaalde invalshoek wordt bekeken. Voor Jansen is het in zijn onderzoek een benaderingswijze die helpt om verschillen te zien). “Een filmer, de communicatiemedewerker van Natuurmonumenten, eigenlijk iedereen, communiceert vanuit een frame, meestal onbewust.” Waarschijnlijk overheerst het functionele natuurbeeld in groen onderwijs, denkt Jansen. Daar leer je immers over beheer, beheersing en gebruik van de natuur. Ook de aanleg van nieuwe natuur is in zekere zin te bezien vanuit een functioneel natuurbeeld. “Natuur is goed voor je, we hebben er ook blijkbaar behoefte aan. In die gedachte zit iets functioneels,” zegt hij. “Er kleeft een beetje een negatieve connotatie aan gebruik van natuur. we kunnen blijkbaar niet goed leven met onvolmaakt-heden en de natuur maar zijn gang laten gaan.” Het maakt verschil of je handelingen in de natuur dan legitimeert vanuit het idee dat de natuur leverancier van grondstoffen moet blijven, vanuit een noodzakelijk ecologisch evenwicht of vanuit schoonheid van landschappen. Het handelen zal variëren. Volgens Jansen is er bij mensen of instellingen overigens meestal sprake van een combinatie van beelden.

Hoe ervaren ouderen, sporters en stadsbewoners de natuur? “Ik denk dat het interessant kan zijn om in het groen onderwijs naar verschillende gebruikersgroepen en hun natuurbeelden te kijken: boeren, natuurbeheerders, recreanten, beleidsmakers. Het gaat misschien wel om belangen, maar daaronder liggen de frames. En uiteindelijk gaat het altijd om *clashes* van waarden. Mijn onderzoek zou eraan kunnen bijdragen om dat aspect meer boven tafel te krijgen.”

Oerrr

“Ik praat zelf vanuit een christelijk denkkader, maar ik ben wel geïnteresseerd in wat het verschil is met bijvoorbeeld een islamitisch kader. Veel mensen met een andere culturele achtergrond (allochtonen) beleven natuur anders. Ze hebben een minder romantisch en in zekere zin meer functioneel wereldbeeld”, denkt Jansen. Ze hebben vaak ook minder met ruige natuur en natuurontwikkeling.

Overigens besteedt Jansen in zijn onderzoek niet zozeer aandacht aan religie in termen van christelijk, islamitisch of joods. Hij constateert wel dat in de communicatie over natuur regelmatig spirituele termen worden gebruikt, zoals *circle of life* (De nieuwe Wildernis). “Ik vraag me ook af wat voor natuurbeeld zo’n kreet ‘Ben jij Oerrr’ van Natuurmonumenten communiceert.”

Er zijn in het verleden verschuivingen geweest, bijvoorbeeld in de Romantiek naar een natuurbeeld dat meer gebaseerd is op schoonheid, wildernis en authenticiteit. Natuurbeelden veranderen ook in de toekomst wel, verwacht Jansen. “Bijvoorbeeld onder invloed van culturele diversiteit. Iets als de Oostvaardersplassen en Tiengemeten kon vijftig jaar geleden niet en ik vraag me af of het over 25 jaar nog kan. Voor het groen onderwijs is dan de uitdaging om met de tijd in gesprek te blijven en de heersende natuurbeelden in het onderwijs een plaats te geven.” ■

PROMOTIEONDERZOEK

Religieuze elementen in de communicatie over natuur in Nederland

Een paar vragen waar Jansen zich in verdiept

1. Welke natuurbeelden zijn te onderscheiden in uitingen over de natuur, bijvoorbeeld in films, folders, beleidsdocumenten en krantenartikelen? Er is onderscheid mogelijk in het wildernis natuurbeeld (nadruk op bescherming van ecosystemen), het Arcadische natuurbeeld (nadruk op aantrekkelijke landschappen) en het functionele natuurbeeld (veel aandacht voor waarde van natuur als hulpbron).
2. Welke natuurbeelden zijn te vinden in het Nederlandse discours? Kijk naar de Oostvaardersplassen, Hedwigepolder, Tiengemeten of de Ecologische Hoofdstructuur: cultuurland dat (weer) wordt omgezet in natuur. In het debat hierover botsen beelden van beleidsmakers, natuurbeheerders en burgers.
3. Welke religieuze elementen zijn te herkennen in de verhalen die natuurbeelden belichamen? Tot aan de Verlichting werd natuur vaak gezien als onderdeel van een goddelijke orde. Later was ook in de christelijke traditie de plaats van God niet meer in, maar boven de natuur. Er ontwikkelde zich met het wetenschappelijk onderzoek een functionele visie op de natuur, waarbij in extreme vorm de natuur slechts een voorraad grondstoffen is om de behoeften van de mens te vervullen.

